

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 219/1-XI/15 11.02.2010. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, 11.02.2010. године – на основу чл. 211. став 1. алинеја 14. и члана 256. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ПОРТАЛИ ЦРКАВА МОРАВСКЕ СРБИЈЕ: АРХИТЕКТУРА И АРХИТЕКТОНСКИ УКРАС, докторанда мр Јасмине Ћирић.

За ментора је одређена доц. др Иван Стевовић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Весна Димитријевић
---	---

Факултет Филозофски
04/1-2 бр. 6/1686
(број захтева)
16.02.2010.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Портали црква Моравске школе: Архитектура и архитектонски украс

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја уметности

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Јасмина (Србољуб) Ћирић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2007.

Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Година одбране мастер рада: —

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 11.02.2009.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ УМЕТНОСТИ

Образложење теме докторског рада
кандидата Јасмине Ћирић

ПОРТАЛИ ЦРКАВА МОРАВСКЕ СРБИЈЕ.
АРХИТЕКТУРА И АРХИТЕКТОНСКИ УКРАС

Интересовање за архитектонски украс портала, њихову иконографију и значење одавно је присутно у медијевистици. За разлику од подробног испитивања романичког и готичког порталног корпуса разматраног у бројним прегледима и опсежним текстовима о пореклу, «стилу» и рецепцији портала у средњовековним структурама друштва, историјско-уметничка литература о византијским порталима мањег је обима.

Настала у културном миљеу позне епохе Византије, у два интервала после сабора у Пећи 1374. и 1375. за време кнеза Лазара и у периоду великих градитељских подухвата током друге и треће деценије XV века у држави деспота Стефана Лазаревића, сакрална архитектура Моравске Србије посматрана са аспекта просторног плана, подразумевала је увођење бочних конхи на средини наоса, док је изразито обележје фасада уз кордон венце рељефни украс који је, чини се, у историографији изазивао највеће недоумице.

Портали као функционално-конструктивни и репрезентативно симболички елементи црква Моравске Србије углавном се налазе на pročелу храма, затим између нартекса и наоса где се могу појавити непосредно уз портал мањих димензија на северној страни, неретко на бочним странама нартекса и бочним конхама. Међусобно се разликују по техничким одликама: положају, димензијама, начину клесања и изведеном архитектонском украсу.

У најопштијим назнакама може се констатовати да су портали цркава Моравске Србије конструисани по начелима византијске градитељске праксе: углавном правоугаоног облика, са надвратником који належе по хоризонталној спојници на довратнике који су некада састављени из више исклесаних делова.

У одређеним случајевима изнад архитравне греде која може бити равна или зупчаста, налази се лунета у којој је насликана представа патрона храма. Лунета може бити наткриљена архиволтама које су скулпторално обрађене.

У до сада изграђеном научном фонду портали цркава Моравске Србије најчешће су описивани у синтезама, ређе прегледним чланцима и расправама, те је досадашње систематизације могуће допунити новим запажањима.

Верујући да се о архитектури и архитектонском украсу портала цркава Моравске Србије може расуђивати сврховитије, уз формалне, иконографске и друге методолошке захвате којима историја уметности располаже, зарад формулисања и проницања у проблеме у вези са њиховом рецепцијом треба размотрити:

- Хронолошке оквири у којима настаје плиткорелефни украс портала (спољни оквири - утицаји, преношење узора и модела из центара градитељског стварања попут Цариграда, Солуна, Свете Горе, Арте, Мистре, ; унутрашњи оквири – црквено градитељство Моравске Србије унутар простора и времена у којима настаје, услови продукције).

- Досадашње интерпретације порталног корпуса у којима треба уочити различите полазне позиције интерпретатора, како из XIX века и са почетка XX века, тако и на крају XX века и почетком XXI века. Треба поставити питање шта интерпретатори (заштитари и историчари уметности и шта то у ком временском оквиру значи) користе за склапање слике о архитектонском украсу портала цркава Моравске Србије. Углавном базирана на формалној анализи – дескрипцији клесаног украса портала – из досадашњих тумачења изостала су повезивања клесаног и сликаног украса, као и подробнија повезивања са библијским обрасцима и другим литерарним предлошцима.

- Конструктивне карактеристике, коришћени материјали, секундарна употреба елемената камене пластике портала, декоративна структура плиткорелефног клесаног

украса портала, истоврсност и разноликост у замисли, извођењу и квалитету рада, иконографија (геометријски, флорални, зооморфни и антропоморфни мотиви).

-Проблеме конзерваторско-рестаураторских захвата чије је разрешавање утицало на измене унутар интерпретативног хоризонта (различите интервенције које су временом извођене на архитектури цркава и како је то утицало на измене програма портала).

- Реконструисање идејног контекста у којем су портали настали, евентуалне литургијске основе за отварање портала. Уколико под конструкцијом портала не подразумевамо само правоугаони отвор са исклесаним одговарајућим мотивима, већ целину којој припада и сликани програм непосредно уз портале, неопходно је размотрити није ли на тај начин уобличен особени визуални код, целину путем које се посредују вишеслојна значења проистекла из семантичког садејства клесаног и сликаног украса. То би имплицирало и постављање питања не представља ли портал својеврсну архитектонску слику лиминалног простора, место раздвајања сакралног од профаног, визуалну реализацију повезаности човека са Богом, почетну тачку тријумфалног адвентуса не само ктитора већ сваког верника који пролази кроз портал крећући се према истоку, најсветијој тачки храма. Акт проласка верника, у том случају, подразумевао би синтезу симбола - разнородних стварности - којима се антиципира Христос као угаони камен тзв. *lapis angularis* који држи зидове храма скупа. Пролазак кроз портал тако би уједно указивао и на древну библијску метафору „Ја сам врата. Ко уђе кроза ме, спашће се“ (Јн., 10, 9) или „нисте више туђи ни страни, него сте суграђани светаца, људи од дома Божјега. Назидани сте на темељу апостола и пророка где је камен од угла сам Исус Христос на коме сва сазидаана грађевина расте у храм у Господу“ (Павлова посланица Ефесцима 2: 11-22).

С обзиром на недовољну испитаност свега наведеног, докторска тема „Портали цркава Моравске Србије. Архитектура и архитектонски украс“ подразумевала би у расправном делу подробну анализу историографских извора, конзерваторско-рестаураторских интервенција и идејног контекста у којем су портали настали, док би у каталогу били обрађени конструктивни елементи портала уз примену савремених методолошких поступака у систему класификације.

У настојању да се детаљно анализирају адаптације предузете на порталима које су вероватно утицале и на просторно литургијске обрасце храма, рад ће уз изучавање

архивске грађе и архитектонских заоставштина, подразумевати и теренско ангажовање где би се предузело детаљно техничко и фотографско снимање не само представника архитектуре чији су се ктитори налазили на врху хијерархијске лествице Моравске Србије (Раваница, Лазарица. Љубостиња, Ресава, Каленић) већ и задужбина властеле и монаха (Велуће, Наупара, Мелентија, Нова Павлица, Руденица, Копорин, Јошаница, Липовац, Павловац, Сисојевац, црква Успења Богородичиног у Смедереву, Враћевшница, Вољвча, Никоље, Борач, Кастаљан).

Будући докторски рад „Портали цркава Моравске Србије. Архитектура и архитектонски украс“ имао би следећу структуру:

- друштвено-политичке околности унутар простора и времена у којем настају градитељска остварења Моравске Србије
- анализа историографије, интерпретације, разлози изостанка повезивања програма плиткорелефног клесаног украса портала са уобличеним зидним сликарством у њиховој непосредној близини
- конструктивне карактеристике
- конзерваторско-рестаураторске адаптације и њихове интерпретације
- идејни контекст, симболика портала у позновизантијском храму, аналогije
- каталошки преглед
- закључци

**ОДЕЉЕЊУ ЗА ИСТОРИЈУ УМЕТНОСТИ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ**
Београд, 02.02.2010.г.

Поштовани,

На редовној седници Одељења за историју уметности, одржаној 10. 12. 2009.г. изабрани смо у Комисију за одбрану предлога теме докторске дисертације кандидата докторанта **Јасмине Тирић**, под насловом «ПОРТАЛИ ЦРКАВА МОРАВСКЕ СРБИЈЕ. АРХИТЕКТУРА И АРХИТЕКТОНСКИ УКРАС». Након обављеног испита, слободни смо да Одељењу за историју уметности поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ О ОДБРАНИ ПРЕДЛОГА ТЕМЕ

Испуниши претходно све прописане задатке и обавезе са највећим бројем бодова, кандидат докторант Јасмина Тирић приступила је испиту одбране предлога теме 29.01.2010.г., пред Комисијом коју су сачињавали доле потписани чланови, наставници Одељења за историју уметности. Испит је трајао од 13,00 до 14,30 часова. Током испита кандидат је с разумевањем и прихватањем саслушала напомене на које су јој указали чланови Комисије, усмерене искључиво у правцу будућег прецизнијег дефинисања композиције и појединих сегмената докторске дисертације, што ни на који начин не умањује вредност њеног досадашњег и будућег рада на горе наведеној, изузетно важној теми из оквира медијевистичких студија. Током дискусије која је вођена, кандидат је исказала још читав низ властитих конкретних идеја и запажања, које су чланови Комисије оценили као изузетно важне за успешно писање докторске дисертације. Доцент др М. Марковић усредредио се у својим коментарима на распоред поглавља, доцент Др Ј. Ердељан, с пуном сагласношћу и разумевањем кандидата, указала је на кључне сегменте који би требало да чине окосницу функције рада, док је професор Др М. Шупут скренула пажњу кандидату на додатну литературу која ће јој посредно бити од користи приликом коначног уобличавања водећих идеја дисертације, као и на поједине садржаје који се оправдано могу изоставити из тока кандидатових истраживања наведеног у предлогу теме. Заједнички утисак свих чланова Комисије, исказан током седнице одржане по окончању испита, био је да је кандидат докторант Јасмина Тирић на најбољи могући начин конципирала и већ почела да спроводи

истраживање теме, као и да ће без икакве дилеме имати могућности да у току израде дисертације коригује незнатне и кандидатовом искуству примерене недостатке саопштене у напоменама Комисије.

Имајући у виду горе наведено, чланови Комисије једногласно су стали на становиште да је кандидат докторант Јасмина Ћирић изузетно успешно припремила како писано образложење предлога теме, тако и своје усмено излагање на испиту, из чега се са пуно разлога може очекивати да ће њена дисертација представљати крупан научни искорак у ширим оквирима историје средњовековне, посебно византијске и српске, архитектуре и уметности, што је исказано и највишом оценом која је кандидату дата на овом испиту. Из тог разлога чланови Комисије слободни су да Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду поднесу овај извештај и позитивно мишљење о одбрани предлога теме кандидата докторанта Јасмине Ћирић.

Београд, 02.02.2010.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Марица Шупут, редовни професор

Др Миодраг Марковић, доцент

Др Јелена Ердељан, доцент